

Symposium: Verbondenheid. 70 jaar Statuut van het Koninkrijk de Nederlanden

Organisatie: Kabinet van de Gevolmachtigde Minister van Aruba

Den Haag, Nieuwspoort, 18 oktober 2024

Toespraak Dineke de Groot, president Hoge Raad der Nederlanden

Excellentie,
Geachte aanwezigen,

Zeventig jaar Statuut

Eind dit jaar is het 70 jaar geleden dat het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden in werking trad. Velen van ons hebben dat niet zelf meegemaakt. Toch kunnen we navoelen wat een belangrijk moment dat was. Er wordt dit najaar van diverse zijden aandacht aan de zeventigste verjaardag besteed, op zich al een teken van onze banden. Vandaag zijn we te gast bij het symposium dat het Kabinet van de Gevolmachtigde Minister van Aruba organiseert ter ere van 70 jaar Statuut. De titel van het symposium 'Verbondenheid; 70 jaar Statuut' past bij de drie-eenheid die in de preambule van het Statuut staat: de eigen belangen zelfstandig behartigen, op voet van gelijkwaardigheid de gemeenschappelijke belangen verzorgen, en wederkerig bijstand verlenen.

In het zeventigjarige bestaan van het Statuut hebben de staatkundige verhoudingen in ons Koninkrijk de nodige ontwikkelingen doorgemaakt. Een belangrijke ontwikkeling was dát in de naoorlogse tijd het Statuut er kwam. Een andere belangrijke ontwikkeling was dat de internationale visie binnen de Verenigde Naties op dekolonisatie en autonomie ook het Koninkrijk raakte. Uit de vele ontwikkelingen noem ik hier vandaag de verandering voor Aruba in 1986, de *Status Aparte*. Die gaf Aruba ruimte om meer zelfstandigheid te ervaren, naar andere Caribische delen van het Koninkrijk en naar Europees Nederland in een eigen staatkundige verhouding. Net als het Statuut in 1954 was de nieuwe situatie in 1986 in zekere zin een dynamisch antwoord op de vraag: 'Hoe gaan we voorwaarts?'. Die vraag is relevant gebleven. Bij staatkundige wijzigingen, bijvoorbeeld ook die van 10 oktober 2010, is van wezenlijk belang dat keuzes van de bevoegde organen het voor mensen mogelijk maken een goed leven te leiden in het Koninkrijk, en dat die keuzes instituties in staat stellen hun functie te vervullen in de leefsituatie van mensen.

Het Statuut is sinds 1954 herhaaldelijk aangepast aan gewijzigde staatkundige verhoudingen. Het is een document gebleken dat vreedzaam kan meebewegen met zulke veranderingen. De waarde hiervan voor het leven van mensen kan niet worden overschat. Wezenlijk inhoudelijk is het Statuut in al die jaren niet gewijzigd. Hoe valt het karakter van het Statuut te duiden? Het antwoord op deze vraag is bijvoorbeeld van belang als in de praktijk van alledag een beroep wordt gedaan op bepalingen van het Statuut. Dan kan het wel verschil maken vanuit welk perspectief we naar het Statuut kijken, bijvoorbeeld een staatsrechtelijk, internationaal publiekrechtelijk, sociaalwetenschappelijk, economisch, cultureel perspectief?

Ik beperk me hier tot het aanhalen van een zinsnede uit 2017 van een de sprekers van vandaag, Ernst Hirsch Ballin, in een lezing aan de universiteit van Curaçao. Hij noemde het Statuut een 'levend Statuut'.¹ In dit kader memoreer ik dat de Afdeling advisering van de Raad van State van het Koninkrijk in zijn gisteren gepubliceerde spontane advies het Statuut nog steeds als relevant beschouwt en streeft naar een hedendaagse lezing.²

Zo bezien zijn de relaties die de landen in het Koninkrijk met elkaar hebben in het Statuut niet statisch vastgelegd. Een dynamische interpretatie van het Statuut houdt ook rekening met hedendaagse behoeften en noden en maatschappelijke opvattingen in de landen. De bepalingen van het Statuut hebben dan niet louter een technisch-juridische betekenis. Het gaat zeker ook om de maatschappelijke relevantie van de staatkundige verhoudingen in het Koninkrijk. Al na de zestigste verjaardag van het Statuut, in 2017, constateerde Ernst Hirsch Ballin: 'Het statuut hoeft niet te worden herschreven maar er moet wel op een andere manier mee worden gewerkt'.³ Over die andere manier is het debat sindsdien niet verstomd.

Vanmiddag wil ik graag enkele observaties met u delen over hoe in de rechtspraak wordt gewerkt met de betekenis van onze verbondenheid via het Statuut. Eerst wil ik kort stilstaan bij de wijze waarop de Koninkrijksrechtspraak is georganiseerd. Daarna vertel ik zonder pretentie van volledigheid iets over de werking van de rechtspraak op het kruisvlak van Caribisch en Europees Nederland. Ook wil ik enkele voorbeelden geven van uitspraken van de Hoge Raad in zaken vanuit Aruba.

Organisatie van de rechtspraak in het Koninkrijk

In zijn zojuist genoemde lezing in 2017 vertelde Hirsch Ballin dat we het Statuut kunnen lezen als een document dat de autonomie van de landen als ijkpunt neemt en beschrijft dat en hoe het Caribische deel van het Koninkrijk zich associeert met Europees Nederland, op basis van wederzijdse onderhandelingen en instemming. Dan zijn er een paar logische taakgebieden waarop staatsfuncties worden opgedragen aan het land waarmee de associatie plaatsvindt, bijvoorbeeld defensie. We kunnen zulke taakgebieden herkennen in artikel 3 van het Statuut, dat bepaalde aangelegenheden als Koninkrijksaangelegenheid omschrijft. De associatie is erop gericht de inwoners van het Koninkrijk in heden en toekomst in staat te stellen een goed leven te leiden. Die moet de menselijke waardigheid en menselijke vrijheid waarborgen. Daarom verankert de associatie van onze landen in het Statuut, "dat elk land een democratische rechtsstaat is en blijft; vandaar dat het gebied van mensenrechten, rechtspleging en rechtshandhaving, hoewel primair landstaken, in het belang van de burgers een *common area* is".⁴

In deze constellatie is een logisch ijkpunt dat het organiseren van de rechtspraak, waarin staatsmacht wordt uitgeoefend, een autonome aangelegenheid is van de landen. Evenzeer is

¹ Prof. dr. E.M.H. Hirsch Ballin, 'Autonomie met perspectief. Een terreinverkenning voor toekomstige relaties van Caribische landen met Nederland en Europa', Caribisch Juristenblad 2017 (6), p. 293.

² Raad van State, ['70 jaar Statuut voor het Koninkrijk. Samenwerking op basis van wederzijds begrip'](#), 16 oktober 2024.

³ Prof. dr. E.M.H. Hirsch Ballin, 'Autonomie met perspectief. Een terreinverkenning voor toekomstige relaties van Caribische landen met Nederland en Europa', Caribisch Juristenblad 2017 (6), p. 292.

⁴ Idem, p. 294.

een logisch ijkpunt dat bij het behartigen van aangelegenheden van het Koninkrijk in de democratische rechtsstaat van elk land voorzieningen nodig zijn die de rechtszekerheid en rechtseenheid waarborgen met aandacht voor rechtsvorming en rechtsbescherming, zoals een voorziening door middel van rechtspraak. En zo is in de paragraaf in het Statuut over het behartigen van Koninkrijksaangelegenheden voorzien in de rechtsmacht van de Hoge Raad. Hierbij valt te bedenken dat de Hoge Raad in 1838 in het leven is geroepen om de rechtseenheid in de rechtspraak van het Koninkrijk der Nederlanden te waarborgen. Tegenwoordig heeft de Hoge Raad in het bijzonder tot taak in de zaaksbehandeling de rechtseenheid en rechtsontwikkeling te bevorderen en de rechtsbescherming te waarborgen. Die rechtsmacht van de Hoge Raad volgens het Statuut berust dus op de wederzijdse instemming van de landen.

Die rechtsmachtbepaling maakte het mogelijk de cassatierechtspraak ook open te stellen in het Caribische deel van het Koninkrijk. Om te voorzien in de toegang tot de rechter en in effectieve rechtsbescherming door middel van rechtspraak zijn er een regeling van de cassatierechtspraak en een regeling van de rechtspraak op de zes eilanden van het Caribische deel van het Koninkrijk. Dat zijn twee Rijkswetten.⁵ We kunnen in het Statuut en de Rijkswetten herkennen dat de organisatie van de rechtspraak volgens de drie-eenheid van de preambule van het Statuut een autonome aangelegenheid is van elk van de landen van het Koninkrijk, en tegelijk is verbonden met de zorg voor de gemeenschappelijke belangen op voet van gelijkwaardigheid. Er is een rechterlijk college voor Aruba, Curaçao, Sint Maarten en Bonaire, Sint Eustatius en Saba: het Gemeenschappelijk Hof van Justitie. In de organisatie van dit hof zijn de rechtspraak in eerste aanleg en hoger beroep op de zes eilanden ondergebracht. Er worden alle soorten zaken behandeld en beslist, dus civiele zaken, strafzaken, bestuursrechtelijke zaken en belastingzaken. Sinds de opening van Court Houses op Saba en St. Eustatius in 2023 hebben alle zes de eilanden een eigen gebouw dat de toegang tot recht en rechtspraak illustreert. Vorig jaar mocht ik samen met de president van het Gemeenschappelijk Hof, Mauritsz de Kort, de openingshandeling verrichten van het gebouw op Saba. De zittingen in hoger beroep kunnen plaatsvinden in Curaçao maar ook op de andere eilanden, zoals in Aruba, zodat met lokale behoeften en noden rekening kan worden gehouden. Wie het niet eens is met een uitspraak van het Gemeenschappelijk Hof, kan in de meeste zaken beroep in cassatie instellen bij de Hoge Raad. Het openstellen van cassatieberoep in de jaren zestig van de vorige eeuw begon met rechtsmacht van de Hoge Raad in burgerlijke en strafzaken, en omvat tegenwoordig ook andere soorten zaken, zoals uitleveringszaken en belastingzaken. Zo staat cassatieberoep open in burgerlijke zaken, strafzaken en belastingzaken van mensen en organisaties in het Caribisch deel van het Koninkrijk op voet van gelijkwaardigheid met zaken in Europees Nederland.

Dat de rechtsmacht van de Hoge Raad in zaken van de eilanden is meegegroeid met de ontwikkelingen in recht en maatschappij, blijkt ook uit het feit dat rechters van het Gemeenschappelijk Hof sinds 2016 prejudiciële vragen aan de Hoge Raad kunnen stellen, net als de rechters in Europees Nederland.⁶ Bijna twintig jaar geleden wees mijn

⁵ [Rijkswet rechtsmacht Hoge Raad voor Aruba, Curaçao, Sint Maarten en voor Bonaire, Sint Eustatius en Saba](#) en [Rijkswet Gemeenschappelijk Hof van Justitie](#).

⁶ [Staatsblad 2016, 291](#).

ambtsvoorganger Pim Haak erop dat de Hoge Raad niet een Koninkrijksorgaan in eigenlijke zin is, maar optreedt als hoogste rechtsorgaan ten dienste van alle landen van het Koninkrijk om met behulp van cassatierechtspraak rechtszekerheid te verschaffen en te waarborgen.⁷ Hij vermeldde dat de economie en het investeringsklimaat op de eilanden worden gesteund door de omstandigheid dat de rechtspraak op de eilanden niet op zichzelf staat, maar cassatieberoep bij de Hoge Raad mogelijk is. Dit aspect heeft aan actualiteit niet ingeboet.

In de regeling van de organisatie van de rechtspraak is onderkend dat eenheid juist ook een zekere ruimte nodig heeft om rekening te kunnen houden met maatschappelijke verscheidenheid in de landen van het Koninkrijk. Zo staat in artikel 9 van de Rijkswet Gemeenschappelijk Hof van Justitie, waarin de organisatie van de rechtspraak in het Caribische deel van het Koninkrijk is geregeld, dat de voertaal in rechtszaken daar zowel Papiaments, Nederlands als Engels kan zijn. Hiermee wordt onderkend dat de rechtstaal voor mensen in een zaak moet kunnen aansluiten bij hun moedertaal, ook als dat een andere taal is dan het Nederlands waarin de rechter uitspraak doet. De taal die mensen dagelijks spreken, moet zoveel mogelijk ook de taal kunnen zijn waarin zij mogen opkomen voor hun rechten en belangen, als een aspect van de fundamentele vrijheid om uitdrukking te mogen geven aan je identiteit.

Enkele observaties uit de praktijk

Met het aspect van de taal zijn we bij het begin van wat observaties over de werking van de rechtspraak in de praktijk.

Een goede taakvervulling in de rechtspraak vraagt onder meer om kennis van elkaars rechterlijke uitspraken, om het delen van juridische kennis tussen rechters en gerechtsambtenaren in het Europese en Caribische deel van het Koninkrijk. Ook het uitwisselen van ervaringen en informatie is essentieel, bijvoorbeeld over thema's die onderdeel zijn van juridische kwaliteit van rechtspraak, of over de maatschappelijke relevantie van bepaalde kwesties. Uitspraken van de Hoge Raad in zaken die zich in Europees Nederland afspelen, kunnen bijvoorbeeld relevant zijn voor de rechtspraak in het Caribische deel van het Koninkrijk, en andersom. Het streven is om in beide delen van het Koninkrijk oog te hebben voor het mogelijke belang van kwesties in zaken die zich in het andere deel van het Koninkrijk voordoen. Soms worden rechtsregels in uitspraken van de Hoge Raad vertaald naar de Caribische rechtspraak. Een voorbeeld hiervan bieden een uitspraak van de Hoge Raad uit 2016 en een uitspraak kort daarna van het Gemeenschappelijk Hof. In de zaak bij de Hoge Raad had een Nederlands bedrijf een auto van een Duits bedrijf gekocht.⁸ Het Duitse bedrijf beriep zich op bewijstukken in de Duitse taal zonder hiervan een vertaling bij te voegen. Het Hof Den Bosch nam de Duitstalige bewijstukken niet mee in de beoordeling. Aan de Hoge Raad werd gevraagd of dat terecht was. De Hoge Raad oordeelde onder meer dat het op grond van de eisen van een behoorlijke rechtspleging erom gaat of de rechter en de wederpartij de vertaling nodig hebben voor een goede beoordeling van de

⁷ W.E Haak, 'De rechtsmacht van de Hoge Raad volgens het Statuut', in: A. van Romondt (red.), *Gedenkboek 50 jaar Statuut: een Koninkrijksbundel*, Zutphen 2005: Walburg Pers, p. 126.

⁸ HR 15 januari 2016, [ECLI:NL:HR:2016:65](#).

inhoud ervan. Als partijen en de rechter het stuk zonder vertaling kunnen lezen en begrijpen, is het ontbreken van een vertaling dus niet voldoende om een bewijsstuk niet in de beoordeling te betrekken. De Hoge Raad voegde eraan toe dat een vertaling van een bewijsstuk in beginsel niet noodzakelijk is als het bewijsstuk is gesteld in de Engelse, Duitse of Franse taal, maar dat de rechter wel een vertaling kan verlangen als de rechter dat nodig of wenselijk acht voor de behandeling van de zaak, mede gelet op de belangen van de wederpartij.⁹ Vier dagen later was er een uitspraak van het Gemeenschappelijk Hof waarin deze regels werden overgenomen en vertaald naar het Caribische deel van het Koninkrijk: de Engelse, Duitse en Franse taal werden verruild voor Papiaments, Engels en Spaans.¹⁰ Een aansprekend voorbeeld van samenwerking in goede verhoudingen ten behoeve van rechtzoekenden, zoals die door de organisaties van de rechtspraak in het Koninkrijk wordt ervaren en uitgedragen.

Een andere observatie uit de praktijk is dat het aantal cassatieberoepen dat jaarlijks bij de Hoge Raad wordt ingesteld erop duidt dat de rechtsmacht van het Statuut en de Rijkswetten daadwerkelijk wordt benut. In 2023 bijvoorbeeld deed de Hoge Raad in 74 Caribische zaken uitspraak.¹¹ Waar gaan zulke zaken dan over? Bijvoorbeeld over de verhuur van vakantiewoningen (op Sint-Maarten) aan Amerikaanse toeristen, of over de financiële afwikkeling van een verbroken relatie van twee Arubanen.¹² Er waren zaken over Arubaanse winstbelasting¹³ en grondbelasting¹⁴ en over ambtelijke corruptie en omkoping.¹⁵ Zaken uit het Caribische deel van het Koninkrijk gaan net zoals zaken uit Europees Nederland over behoeften en noden van mensen en organisaties, vaak over dagelijkse dingen, en soms over fundamentele vragen of maatschappelijk belangwekkende kwesties. Bij de uitleg en toepassing van regelgeving van Aruba, Curaçao en Sint-Maarten en van BES-wetgeving moet net als bij Nederlandse wetgeving zo goed mogelijk rekening worden gehouden met de context waarin zaken zich afspelen. Er zijn inmiddels vele lijnen over en weer om daarop naast de benodigde juridische kennis zo goed mogelijk zicht te hebben. Ik noem een paar voorbeelden.

Raadsheren en advocaten-generaal van de Hoge Raad gaan periodiek naar de eilanden om juridische kennis en ervaring uit te wisselen, bijvoorbeeld in actualiteitencursussen. Het is mogelijk voor rechters van het Gemeenschappelijk Hof om een poosje bij de Hoge Raad te zijn en ons werk in cassatie zelf te ervaren. Vorig jaar deed een rechter van Aruba dat. Er zijn contacten met de universiteiten en gastcolleges voor studenten. Onder de leden van de Hoge Raad en het parket bij de Hoge Raad zijn meestal enkele personen die rechter in het Gemeenschappelijk Hof zijn geweest.

⁹ Idem, rechtsoverweging 3.4.4.

¹⁰ Gemeenschappelijk Hof van Justitie 19 januari 2016, [ECLI:NL:OGHACMB:2016:4](#), rechtsoverweging 2.4.

¹¹ Jaarverslag Hoge Raad 2023, [overzicht zaakgegevens](#), uitstroom per kamer van de Hoge Raad, rubriek uitspraken per hof, aantal uitspraken per kamer in zaken afkomstig van het Gemeenschappelijk Hof, optelsom voor de drie kamers van de Hoge Raad, p. 16, 20 en 24.

¹² HR 7 juli 2023, [ECLI:NL:HR:2023:1057](#); HR 26 mei 2023, [ECLI:NL:HR:2023:773](#).

¹³ HR 12 mei 2023, [ECLI:NL:HR:2023:690](#).

¹⁴ HR 14 april 2023, [ECLI:NL:HR:2023:488](#).

¹⁵ HR 7 februari 2023, [ECLI:NL:HR:2023:167](#), HR 7 februari 2023, [ECLI:NL:HR:2023:168](#).

De president van de Hoge Raad en de procureur-generaal bij de Hoge Raad gaan beurtelings voor een werkbezoek naar de eilanden, zodat elk jaar één van ons binnen en buiten de rechtspraak met tal van personen kan spreken die met ons van gedachten willen wisselen over het functioneren van de rechtspraak. Ik spreek dan, samen met de president of een vice-president van het Gemeenschappelijk Hof, bijvoorbeeld met vertegenwoordigers van rechtspraak, landsbestuur, regelgevers, openbaar ministerie, politie, advocatuur, reclassering, welzijnswerk, etc. Vaak staat centraal of juridisch en praktisch is gewaarborgd dat er effectieve toegang tot het recht en de rechtspraak is. Zo kan het bijvoorbeeld gaan over wat er nodig is om wetten te maken die de Hoge Raad kan uitleggen zoals ze door het land zijn bedoeld, over toezicht op de kwaliteit van rechtsbijstand, en over het belang dat uitspraken in het Nederlands begrijpelijk zijn voor rechtzoekenden van wie Nederlands niet de moedertaal is. Over aanhangige of mogelijk toekomstige zaken spreken we niet. De onafhankelijkheid van de rechtspraak staat daaraan in de weg.

Er is in algemene zin aandacht voor wat een soepele rechtspraktijk in het Caribische deel van het Koninkrijk nodig heeft vanuit de Hoge Raad. De website van de Hoge Raad bevat enige informatie in het Papiaments. De organisaties van de Hoge Raad en het Gemeenschappelijk Hof werken samen bij het ontwikkelen van digitaal procederen en digitale dossieroverdracht. Naar verwachting komt in 2025 een inlogmiddel beschikbaar waarmee in zaken uit het Caribische deel van het Koninkrijk digitaal kan worden geprocedeerd bij de Hoge Raad.

Kortom, velen dragen met betrokkenheid bij aan de goede werking van de rechtspraak in het Caribische en Europese deel van het Koninkrijk.

Afronding

De rechtsmacht die de landen in het Statuut aan de Hoge Raad hebben verleend, is de basis van goede verhoudingen waarin wij mede via de rechtspraak verbonden zijn in het Koninkrijk. Hoe wij voorwaarts gaan, blijft voor de landen een relevante vraag. Zolang de rechtsmacht van de Hoge Raad er is, zullen naar mijn ervaring en verwachting de rechters en de gerechtsambtenaren van de rechterlijke organisaties zich inspannen voor goede rechtspraak ten dienste van ieder in het Koninkrijk. Laten wij vooral open blijven staan voor een lezing van het Statuut waarin rechtspraak een betekenisvolle ordenende, rechtshandhavende en geschilbeslechtende functie kan vervullen in onze samenlevingen.